

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՅՅԸ ՀՈՈՄ ԵՎ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՎՈՐՉԻ ՄԱՍՈՒՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՅՇՄԲԵՐԻ 8

2000 թ. նոյեմբերի 8-ին Ամենայն հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ-ն ժամանեց Հռոմ՝ եպիսկոպոսների և բարձրաստիճան անձանց ուղեկցությամբ, երեքօրյա այցելություն կատարելու Վափիկան և հանդիպելու Հռոմի Հովհաննես-Պողոս Բ Պապին:

Վեհափառ Հայրապետին իր շքախմբի ուղեկցությամբ, որին ընկերակցել էին Ս. Մեսրոպ արքեպս. Աշճյանը, Ս. Պարզև արքեպս. Մարտիրոսյանը, Ս. Գրիգորիս արքեպս. Բունիաթյանը, Ս. Նավասարդ եպս. Կճոյանը, Ս. Եզնիկ եպս. Պետրոսյանը, Ս. Միքայել ծ. վրդ. Աջապահյանը, Ս. Արշակ աբեղա Խաչատրյանը և ՏՏ Կրոնի գործերի խորհրդի նախագահ Ռազմիկ Մարկոսյանը, չորեքշաբթի երեկոյան ժամանեցին Հռոմի Լեոնարդո դա Վինչիի անվան օդանավակայան:

Վեհափառ Հայրապետին Հռոմում միացան հայ Առաքելական Եկեղեցու ԱՄՆ-ի արևմտյան թեմի առաջնորդ Ս. Վաչե արքեպս. Հովսեփյանը, ԱՄՆ-ի արևելյան թեմի առաջնորդ Ս. Խաժակ արքեպս. Պարսամյանը, Կանադայի հայոց թեմի առաջնորդ և 1700-ամյակի վարիչ-պնօրեն Ս. Հովնան արքեպս. Տերտերյանը, Բրազիլիայի հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Տաթև արքեպս. Ղարիբյանը, Արգենտինայի հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Գիսակ արքեպս. Մուրադյանը, Կենտրոնական Եվրոպայի Հայրապետական պատվիրակ Ս. Մեսրոպ արքեպս. Գրիգորյանը, Արևմտյան Եվրոպայի Հայրապետական պատվիրակ և Փարիզի հայոց առաջնորդ Ս. Գյուր արքեպս. Նազգաշյանը, Հունաստանի հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Ոսկան արքեպս. Գալփաթյանը, Եգիպտոսի հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Զավեն արքեպս. Չինչինյանը, Ավստրալիայի և Նոր Զելանդիայի հայոց թեմի առաջնորդ Ս. Ադան արքեպս. Պալիոզյանը:

Օդանավակայանում Վեհափառին դիմավորելու էին եկել Քրիստոնեական միության աջակցման քահանայապետական խորհրդի նախագահ, Կարդինալ Էդուարդ Իդրիս Կասիդին, նույն խորհրդի քարտուղար, եպիսկոպոս Վալտեր Կասպերը, նույն խորհրդի աշխատակից, հայր Ջոն Բոնին՝ հայ կաթոլիկ եպիսկոպոսների ուղեկցությամբ: Ներկա էր նաև Իտալիայում ՏՏ արտակարգ և լիազոր դեսպան Գազիկ Բաղդասարյանը:

Վեհափառ Հայրապետը և նրա պարվիրակության անդամները երեք օրերում բնակվեցին ԴումնաՍ Մանրա Մարթայում, Վադիկանում գտնվող Պապի անձնական հյուրանոցում:

ՆՈՅՆՄԱՐԵՐԻ 9

Նոյեմբերի 9-ին Վեհափառ Հայրապետն իր շքախմբի ուղեկցությամբ սկսեց իր շրջագայությունները Հոռոմում:

Ս. Պետրոսի շիրիմի առջև կարճ աղոթքից հետո պարվիրակությունը ոսփիկաններից բաղկացած պահակազորի ուղեկցությամբ առաջնորդվեց առաքելական թանգարան՝ դիտելու Աստվածաշնչյան հնագույն ձեռագրերը, ինչպես նաև հնագույն մի քանի հայկական ձեռագրեր: Այսպեղ պարվիրակությանը դիմավորեց Առաքելական գրադարանի տեսուչ, հայր Թավայելի Ֆայկանան:

Ժամը 11-ին Վեհափառ Հայրապետն ու իր շքախումբն առաջնորդվեցին քահանայապետական հայկական քոլեջ՝ Հոռոմի Լևոնյան վարժարան, որը գտնվում է Վիա Վենետո Պիացցայում:

Վարժարան ժամանելուց հետո Վեհափառն առաջնորդվեց Ս. Նիկոլա եկեղեցի, որը երկար փարիներ ծառայել է հայ կաթողիկոսներին: Եկեղեցու շքմին Նորին Սրբությանը դիմավորեցին ավանդական աղ ու հացով: Վեհափառին դիմավորելու էին եկել Հայ Կաթողիկե Եկեղեցու Կաթողիկոս-Պապրիարք Ներսես-Պետրոս ԺԹ-ն, Գերաշնորհ Էդուարդ Իդրիս Կասիդի Կարդինալը, Լևոնյան վարժարանի տեսուչ Տ. Վարդան եպս. Պողոսյանը, հասարակության փոխտեսուչ հայր Ղևոնդ Քենդիրջյանը, գրեթե 10 ճեմարանականների, քահանաների և եղբայրների ու Մխիթարյան ուխտի այլ 10 անդամների, ինչպես նաև Անարատ կույսերի միաբանության հայ կաթողիկե հայրերի ուղեկցությամբ:

Փոխտեսուչ հայր Ղևոնդ Քենդիրջյանի ողջույնից հետո Հոռոմի հայ համայնքի անունից ներկաներին ողջունեց քիկին Սիլվա Իդենկյանը:

Վերջում իր ջերմ բարեմաղթանքներն ու ողջույնի խոսքը հղեց հայ կաթողիկե համայնքի Կաթողիկոս-Պապրիարք Ներսես-Պետրոս ԺԹ-ն:

Խոսքի ավարտին, մինչ ժառանգավորներից, Մխիթարյան հայրերից և քույրերից բաղկացած խումբը երգում էր «Ամեն հայի սրտից բխած» Հայրապետական մաղթանքը, հայ կաթողիկ վարժարանի սաներից մեկը Վեհափառին նվիրեց ոսկե սկիհ:

Նորին Սրբությունը իր խոսքում գոհունակություն հայտնեց իրեն մատուցված ջերմ ընդունելության համար: Իր խոսքում Վեհափառն անդրադարձավ Կաթողիկ և Հայ Եկեղեցու միջև գոյություն ունեցող դարավոր հարաբերություններին, քանի որ Վազգեն Ա և Գարեգին Ա երջանկահիշապակ Կաթողիկոսների օրոք նոր հարաբերությունների էջ բացվեց: Վեհափառը ցանկություն հայտնեց, որ երկու Եկեղեցիների միջև գոյություն ունեցող եղբայրական համագործակցությունը վերահաստատվի և

վերանորոգվի: Նա նշեց, որ քույր Եկեղեցիների համագործակցությունը մեր ժամանակների հրամայականն է: Սա նշանակում է փոխադարձ սեր, վստահություն և եղբայրական համագործակցություն:

Խոսքի վերջում Նորին Սրբությունը, օրհնություն բաշխելով բոլոր հայ կաթոլիկներին, աղոթեց, որ երկու Եկեղեցիները հավատարիմ մնան Քրիստոսի պարգամին:

Երեկոյան Վարիկանում, Դոմնուս Մարտի Սանկրայում, Ամենայն Հայոց Հայրապետը հանդիպում ունեցավ Հռոմի Պապ Հովհաննես-Պողոս Բ-ի հետ առաքելական հարկաբաժնում, Պապի պաշտոնական բնակավայրում: Ժամը 5.35-ին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը և իր պարվիրակությունը առաջնորդվեցին դեպի առաքելական բնակարանի շքամուտք: Նրանց պաշտոնապես դիմավորեցին շվեյցարական զինվորները:

Կաթողիկոսի և Պապի միջև տեղի ունեցած 45-րոպեանոց առանձնազրույցից հետո ամբողջ շքախումբը եպիսկոպոսների, քահանաների ուղեկցությամբ առաջնորդվեցին Պապի գլխավոր ընդունարան, ուր Վեհափառ Հայրապետը Պապին անձնապես ներկայացրեց պարվիրակության յուրաքանչյուր անդամին:

Կաթողիկոսի և Պապի միջև փոխանակված խոսքերից հետո պարվիրակությունը առաջնորդվեց մեկ այլ՝ ավելի մեծ սրահ, ուր ավելի քան 75 հայ բարերարներ և բարձրաստիճան անձինք էին հրավիրված Միացյալ Նահանգներից, Եվրոպայից և Հարավային Ամերիկայից՝ ներկա գտնվելու Հայոց 132-րդ Հայրապետի և Հովհաննես-Պողոս Բ Պապի պատմական հանդիպմանը:

Սրահում երկու առաջնորդներն իրենց հայրապետական խոսքերն ուղղեցին ժողովրդին:

Պապի ողջույնի խոսքից հետո իր խոսքն ասաց Վեհափառ Հայրապետը:

«Զերդ Սրբություն,
Միրեցյալ եղբայր ի Բրիսարոս.

Բրիսարոս ի մէջ մեր յայրենեցաւ...
Խաղաղութեան ձայն հնչեցաւ,
Սուրբ ողջունի հրամանս տուաւ.
Եկեղեցիս մի անձն եղև.
Տամբոյրս յօդ լրման տուաւ,
Թշնամութիւնն հեռացաւ,
Սէր յընդհանուրս սիրեցաւ:

Հայոց սրբազնախորհուրդ Պապարագի կենտարար, բարի այս ավերի-
սով ենք ողջունում Զերդ Սրբությանը՝ ի դեմս այն եղբայրական, հիասքանչ
այրումի, որ միավորում է մեզ՝ մեր Տիրոջ Ս. Ծննդյան 2000-րդ տարում:

Փա՛նք Բարձրյալին, որ Մենք՝ 132-րդ գահակալը Աստվածակառույց
Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի, երջանիկ առիթն ու պարեհությունն ունենք խա-
ղաղության համբոյր փոխանակելու Զերդ Սրբության հետ և այսպէղ՝ Շո-
մի սրբում մեր այս հանդիպումով հաւասարելու Ս. Թադեոսի և Ս. Պետրո-
սի՝ մեր երկու Առաքելախաւարար Աթոռների եղբայրությունը:

Վերջին անգամ օրինյալ այս վայրում կանգնած էինք ընդամենը մեկ և
կէս տարի առաջ՝ որպէս ուղեկից երջանկաւիշարակ Մեր Լախորդ Գարե-
գին Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, որ Զերդ Սրբության հրավերով եկել
էր Վարիկանում հայ հոգևոր գանձերի ցուցահանդեսի բացումը կատարե-
լու:

Տիրավի, ժամանակների մեջ զգացվում է Աստուծո մշտնանորոգ և կենսա-
տու Ս. Շոգու հարանձն անբխայությունը, որի առաջնորդությամբ Զեր Լա-
խորդ Պողոս 6-րդ Պապի և Վագգեն Ա Հայոց Հայրապետի պարմական
հանդիպումից ու ողջագոյրումից հետո հաճախադեպ են մեր Աթոռների՝ ի
Բրիսարոս միասնության վկայությունները՝ աստվածային Լախախանութ-
յամբ դիմագրավելու համար ներկա դարի բռնություններին, անարդա-
բություններին ու բազում մոլորություններին: Այս մարտահրավերների թե-
լադրանքով Բրիսարոսի Եկեղեցին, որին դժոխքի դռները չեն կարողանա-
լու հաղթահարել, կանգնած է միության և միասնականության իր աստվա-
ծահաճ առաքելությունը զորացնելու հրամայականի առջև:

Եվ Մենք՝ Հայրապետ Հայոց, ուրախ ենք, որ քրիստոնեական եղբայրու-
թյան, Բրիսարոսի Եկեղեցու միասնականության այդ շեփորածայնը հնչում է
Լաս Կաթոլիկ Եկեղեցու կենտրոնից՝ Վարիկանից, նրա շնորհազարդ գա-
հակալի սրբից ու հոգուց և չի կարող չառձազանքել աստվածաշնչական
Արարարի Լայվածքի տակ տրոփող Հայաստան աշխարհում, որը դարեւ

շարունակ եղել է և այսօր էլ է՝ քրիստոնեական մշակույթի հավատարիմ ու անհոգևարեկ սահմանապահը:

Այդ կոչը հարազատ է Մեր սրբին, քանզի այնքեղ տեսնում ենք Ավետարանի ոգին՝ սիրո և եղբայրության ամենահաղթ ոգին, որի առջև անգործ են և անուժ ամեն խոջունդուր ու արգելք: Քրիստոնեական Եկեղեցիների միասնությամբ ու միմյանց զորակցությամբ, հավատում ենք, որ նոր՝ երրորդ հազարամյակում առավել արգասավորվելու է աստվածահասարար ու առաքելաշաղկող առաքելությունը Քրիստոսի բազմանդամ Սուրբ Եկեղեցու:

Ուրախությամբ է լի այս պահին մեր հոգին, քանզի Հայաստանյայց Եկեղեցու բարձրաստիճան եկեղեցականները Մեզ ուղեկից ունենալով, աշխարհափյուռ մեր զավակների հետ եկել ենք Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին՝ Լուսավորչի Աջի և երկրպագելի սուրբ նշխարների մոտ առաջնորդելու Մեր հավարքի հոր՝ Սրբազնատուր Գրիգոր Լուսավորչի հրաշագործ այն մատունքները, որոնք Կաթողիկ Եկեղեցին, որպես մեր Եկեղեցիների դարավոր եղբայրության վկայություն ու երաշխիք, հանձնում է Հայոց Եկեղեցուն:

Ձերդ Սրբություն, սիրեցյալ եղբայր ի Քրիստոս, հանուն Հայաստանյայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու Մեր շնորհակալությունն ենք հայրնում սիրո ու հարգանքի այս խոսուն վկայության համար, որը նաև բարձրագույն գնահատականն է Հայ Եկեղեցուն, նրա ժառանգությանը, նահապետություններով կերտված նրա պարունությանը:

Հայ Եկեղեցին ինքնուրույն պարմական զարգացմամբ հանդերձ երբեք չի կղզիացել, այլ միշտ առաջնորդվելով «միության ի կարևորու, ազատության ի երկրայական և սեր յամենայնի» գաղափարականով, իրեն համարել է Քրիստոսի Տիեզերական Եկեղեցու մեկ փոքրիկ, սակայն կարևոր մասնիկը:

Հայ Եկեղեցու անկախությունը դարձել է մեր ժառանգության արբություններից մեկը, որը հայ հոյուն ու հայ հովիվը պահել ու պահպանել են ամենայն նախանձախնդրությամբ ու ջանադրությամբ՝ աստվածաշնորհ ազատության և անկախության այդ ընկալումով հարգելով ուրիշի՝ նույնքան թանկ և նույնքան գնահատելի ինքնությունն ու առանձնահատկությունը: Դարերի փորձությունների մեջ, ազգային պետականության կորստի դառնագին պայմաններում Հայ Եկեղեցին անթեղել ու անաղարտ է պահել ազատության արքազան գաղափարն ու ապրումը հայ հոգիներում և ոգեշնչել հայության «վասն հաւարոյ, վասն հայրենեաց» պայքարը:

Մեր խորին համոզումն է, որ դավանական տարբերությունները Քրիստոսի Ընդհանրական Եկեղեցուց ներս մեր ընդհանուր պարմության անբաժան մասն են, որ ծագել են Աստվածային հայրնության խորքերը թափանցելու ձգրումներում միևնույն ճշմարտությունը ուրույն լեզվամրածողությամբ արտահայտելու իրողությունից, սակայն երբեք խոջունդուր չեն Ե-

ԵՐԿՈՒ ՎԵՀԱՊԵՏԵՐԸ

Կեղեցիների հաղորդութենական իրական կապի համար: Խոչընդոտ չեն և չպետք է լինեն նաև վարչական ինքնուրույնությունն ու նվիրասպարական յուրահարկությունը, որոնք, եթե միայն կամենանք, մեզ կարող են օգնել և ոչ՝ վնասել:

Այս իմաստով մենք հավարացողն ենք Եկեղեցու իրական, խորհրդական միության: Հավարացողն ենք նաև, որ Քրիստոսի Մեկ Եկեղեցու միությունը հնարավոր է նախ և առաջ տեղական Եկեղեցիների մեջ միության վերահասարարումով:

Ձերդ Սրբություն. մեր հանդիպման այս առիթն օգտագործելով, սիրով նորոգում ենք Մեր հրավերը Ձեզ՝ այցելելու Հայաստան, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին և մասնակցություն բերելու հայոց մեծ դարձի հավարակերպ օրերի 1700-ամյա հիշարարկի տոնահամբության հանդիսություններին՝ Ձեր բարձրաշնորհ ներկայությամբ պարավելով Հայ Եկեղեցին աշխարհասփյուռ համայն իր զավակներով:

Աստված կամեցավ, որ բազմադարյա իր կենսագրության շրջադարձային իրադարձության դեպի Քրիստոս համագգային դարձի պերականորեն ճանաչման մեծ տունը հայ ժողովուրդը տոնահամբի ինքնիշխան իր Հայրենիքի ազատ երկրի ներքո՝ նոր հույսերով եզրափակելով այն դարը, որ իր համար սկսվեց ցեղասպանությամբ: Հարության մեր սուրբ հավարքի գործությամբ մեր ժողովուրդը վերապրեց մեծ աղետը, իր դեմ նյութված չարիքը հաղթահարեց բարիք արեղծելով ու կառուցելով և այսօր՝ նոր դարի շեմին, մարդկային արդարության հանդեպ հավարով սպասում է Հայոց Յեղասպանության համընդհանուր ճանաչմանն ու դատապարտմանը, որ պետք է մարդկային հոգիներում չարի մերժումով որպես ձեռաց գործեր կյանք առնի ու պողպաթի Բարին, և Աստծո խնամքը անսպասելի լինի իր արարածներից, քանզի «որ նիւթ զբարիս, խնդրէ զշնորհս բարութեան»:

Մեր աղոթքն է, որ երրորդ հազարամյակը համայն աշխարհին բացվի խաղաղության արևազայլով ու հաշտության ավանդատով: Աղոթքով առ Աստված հայցում ենք, որ Երկնավոր մեր Տերը՝ Հարուցյալ Փրկիչը, օրհնի մեզ, օրհնի մեր Եկեղեցիները և օրհնի մեր խնամքին հանձնված իր բանավոր հուրը. ամեն»:

Խոսքերի փոխանակումից հետո Կաթողիկոսի և Պապի միջև նվերների փոխանակում կատարվեց:

Վերջում Պապի և Կաթողիկոսի միջև ստորագրվեց համադրեղ հռչակագիր:

ՄԻԱՅՅՈՒՄ ԿԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ-ՊՈՂՈՍ Բ ՊԱՊԻ ԵՎ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

Նորին Սրբություն, Հռոմի Եպիսկոպոսապետ Հովհաննես-Պողոս Բ Պապը և Նորին Սրբություն Շալոազոյն Պապրիարք Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը գոհություն են հայտնում Տիրոջը և Փրկչին՝ Հիսուս Քրիստոսին, որ Հոբելյանական 2000 տարվա առթիվ և Հայաստանի մեջ քրիստոնեության պետական կրոն հռչակման 1700-րդ տարեդարձի նախաշեմին կարելիություն ընծայեց միմյանց հանդիպելու:

Նրանք նաև փառք են տալիս Սուրբ Հոգուն, որ վերջին տարիների ընթացքում եղբայրական հարաբերություններն ավելի զարգացած և խորացած են Հռոմի Աթոռի և Էջմիածնի Աթոռի միջև: Այս առաջընթացն իր արտահայտությունն է գտնում նրանց ներկայիս հանդիպմամբ և ի մասնավորի մատուցների ընծայաբեմամբ՝ Սուրբ Առաքյալի, Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի, որ, հավատարմորեն անելով Հայոց թագավորին, Քրիստոսի 301 թվականին սկիզբ դրեց Հայոց Եկեղեցու Կաթողիկոսության շարքին: Սույն հանդիպումը հիմնավորված է և հաջորդում է նախորդ հանդիպումներին, որոնք տեղի են ունեցել Պողոս Զ Պապի ու Վազգեն Ա Կաթողիկոսի (1970) և Հովհաննես-Պողոս Բ Պապի ու Գարեգին Ա Կաթողիկոսի միջև երկու հանդիպումներով (1996 և 1999): Հովհաննես-Պողոս Բ Պապը և Գարեգին Բ Կաթողիկոսը այժմ հույսով ակնկալում են մի հավանական հանդիպում Հայաստանում: Ներկա պարտերությամբ նրանք միասնաբար հայտարարում են հետևյալը.

Մենք միասնաբար խոստովանում ենք և հավատում ենք Երեք և Մի Աստվածությանը՝ Մի Տիրոջ, Հիսուս Քրիստոսին, Աստուծո միակ Որդուն, որ մարդացավ մեր փրկության համար: Մենք նաև հավատում ենք Մի, Կաթողիկե, Առաքելական և Սուրբ Եկեղեցուն: Արդարև, Եկեղեցին, ինչպես Քրիստոսի մարմինը, մի է և եզակի: Այս մեր հասարակության հավատքն է՝ հիմնված Առաքյալների և Եկեղեցու Հայրերի ուսմունքի վրա: Մենք նաև ընդունում ենք, որ Կաթողիկե Եկեղեցին և Հայոց Եկեղեցին, երկուսը, ունեն ճշմարիտ խորհուրդներ, առավել ևս, եպիսկոպոսների առաքելական հաջորդականությամբ, քահանայությունը և Հաղորդության խորհուրդը: Մենք շարունակում ենք աղոթել մեր միջև ամբողջական և տեսանելի հաղորդության համար: Կրոնական տոնակատարությունը, որին միասնաբար նախագահում ենք, նշան է խաղաղության, որ փոխանակում ենք միմյանց հետ, և օրհնությունը, որ մեր Տիրոջ՝ Հիսուս Քրիստոսի անունով միասնաբար բաշխում ենք, վկայում են, որ մենք եպիսկոպոսության մեջ եղբայրներ ենք: Միասնաբար և միասին մենք պատասխանատու ենք մեր հասարակաց առաքելության, որ նշանակում է ուսուցանել առաքելական հավատքը և վկայել Քրիստոսի Միո՞ր մասին, բոլոր մարդ արարածների հանդեպ, մասնավորաբար նրանց, որոնք ապրում են դժվարին պայմաններում:

ՄԻԱՅՅԱԼ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒՄ

Կաթողիկե և Հայոց Եկեղեցիներն ունեն միմյանց հարգելու երկար մի փորձառություն, որպես միմյանց ամբողջացնող, քան թե հակասող նկատելով իրենց զանազան աստվածաբանական, ծիսական և օրինական ավանդույթները: Այսօր ևս մենք իրարից առնելիք շատ բաներ ունենք: **Հայոց Եկեղեցու համար** Կաթողիկե ուսման անհուն միջոցները կարող են դառնալ զանձ և ներշնչման աղբյուր դաստիարակների և ուսանողների փոխանակման, միասնաբար ձեռնարկված թարգմանությունների և ուսումնական նախաձեռնությունների, աստվածաբանական երկխոսությունների զանազան կերպերի միջոցներով: Նմանապես, **Կաթողիկե Եկեղեցու համար**, անխախտ և համբերաբար հավատքը նահապարկված ազգի, օրինակ հայության, կարող է դառնալ աղբյուր հոգեկան ուժի հարկապես հասարակաց աղոթքի միջոցով: Մեր հասարակ բաղձանքն է միմյանց հետ փոխանակված այս բազմաթիվ կերպերը և միմյանց միջև կայացած մտքեղբայրությունները բարելավված և հզորացած փեսնել:

Երբ մենք մուտք ենք գործում երրորդ հազարամյակից ներս, հեղադարձ մի ակնարկ ենք գցում անցյալին և ակնկալությամբ դիտում ապագան: Անցյալը նկատի ունենալով, մենք գոհություն ենք փախա Աստծուն բազում օրհնությունների համար, որոնք ստացել ենք Իր անսահման առաքաձեռնությունից, սրբազան այն մարտիրոսությունների համար, որոնց ենթարկվել են բազմաթիվ սրբեր և վկաներ, հոգևոր և մշակութային այն ժառանգության համար, որ մեզ կրթակված է մեր նախահայրերի կողմից: Հակառակ դրան, թե՛ Կաթողիկե Եկեղեցին, և թե՛ Հայոց Եկեղեցին մութ ու դժվարին ժամանակահատվածներում գոյատևել են:

Քրիստոնեական հավատքը վիճարկել էր անաստվածության և նյութապաշտական գաղափարախոսությունը, **Քրիստոնեական վկայությունն** ընդդիմակալված էր ամբողջափրական և բռնապետական իրավակարգերի կողմից, քրիստոնեական սերը ոտնակոխ էր դարձել անհապապաշտության, անհատի շահի հետապնդման մեջ: Ազգերի առաջնորդները այլևս ո՛չ վախ ունեին Աստծուց, ո՛չ էլ ամոթ էին գգում մարդկության առջև: Մեր երկու Եկեղեցիների համար 20-րդ դարը հատկանշվեց ծայրահեղ բռնությամբ: Հայկական Ցեղասպանությունը, որով սկսվեց դարը, նախամուրն էր ահաբեկչությունների, որոնք իրար պիտի հաջորդեին: Երկու համաշխարհային պատերազմները, անհամար փեղական ընդհարումներն ու կանխամարտված, կազմակերպված ոչնչացման արշավները միլիոնավոր հավատացյալների կյանքեր խլեցին: Բայց և այնպես, առանց նվազեցնելու այս դեպքերի սարսափը կամ նրանց հետևանքները, թերևս նրանց մեջ աստվածային մարտահրավեր կար. ի պատասխան նրանց՝ քրիստոնյաները համոզվեցին, որ պետք է միմյանց միանալ ավելի խոր բարեկամությամբ, ի խնդիր քրիստոնեական ճշմարտության և սիրո:

Այժմ մենք ապագային ենք նայում հույսով և վստահությամբ: Պատմության այս հանգրվանին մենք նոր հորիզոններ ենք փեսնում մեզ՝ քրիստոնյաներիս և աշխարհի համար: Թե՛ Արևելքի, և թե՛ Արևմուտքի մեջ, անփեսված իրավակարգերի և ապրելակերպերի մահացու հետևանքները ճաշակելուց հետո, շատ մարդիկ իմանալի

ճշմարտության և փրկության ճանապարհին են բաղձում: Միասնաբար առաջնորդված սիրով և ազատության հանդեպ հարգանքով, մենք ջանում ենք պարասխանել նրանց փափագին, որպեսզի կարողանանք նրանց հասցնել վավերական կյանքի և ճշմարիտ երջանկության ակունքներին: Մենք խնդրում ենք միջնորդությունը Կաթողիկե Եկեղեցու և Հայոց Եկեղեցու Առաքյալներ Պետրոսի և Պողոսի, Թադեոսի և Բարդուղիմեոսի, Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի և բոլոր Սրբակրոն Հովիվների և աղաչում ենք Տիրոջը՝ առաջնորդել մեր համայնքները, որպեսզի միաձայն կարողանանք վկայություն փայլ Տիրոջ մասին և հռչակել փրկության ճշմարտությունը: Մենք նաև աղոթում ենք, որ աշխարհով մեկ, ուր որ Հայոց և Կաթողիկե Եկեղեցու անդամները ապրում են կողք-կողքի, բոլոր ձեռնադրված սպասավորները, կրոնավորները և հավատացյալները «Զմիմեանց բեռն բարձեք եւ կտարեցեք զօրէնսն Քրիստոսի» (Գալատ. Զ 2): Նրանք փոխադարձաբար թող միմյանց գորակցեն և օգնեն՝ կատարելապես հարգելով յուրաքանչյուրի յուրահատուկ ինքնությունը և եկեղեցական ավանդությունները, խոստովելով իրար ճնշելուց. «Այսուհետք մինչդեռ ժամանակս ի ձեռս է, գործեսցուք զբարիս առ ամենեսեան, մանաւանդ առ ընտանիսն հաւաքոց» (Գալատ. Զ 10):

Վերջապես, մենք խնդրում ենք Աստուծո Սուրբ Մոր միջնորդությունը՝ ի նպաստ խաղաղության: Թող Տերը ազգերի առաջնորդներին իմաստություն շնորհի, որպեսզի արդարություն և խաղաղություն հաստատվեն աշխարհով մեկ: Մանավանդ այս օրերին, երբ մենք աղոթում ենք Միջին Արևելքի խաղաղության համար: Թող Աբրահամի բոլոր զավակները գորանան միմյանց հարգելով և աշխարհի այս սրբազան մասում գրյուններ իրար հետ խաղաղ ապրելու պապշած ճանապարհները:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ-ՊՈՂՈՍ Բ»

ՆՈՅՆԲԵՐԻ 10

Նոյեմբերի 10-ին Ն.Ս. Հովհաննես-Պողոս Բ-ն և Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գարեգին Բ-ն Ս. Պետրոսի փաճարում նախագահեցին սրբազան արարողությանը, որի ընթացքում Հռոմի Պապը Վեհափառին հանձնեց Ս. Գրիգոր Լուսավորչի մատուները:

Ըստ ավանդության, այս մատուները, այդ թվում նաև Ս. Լուսավորչի գլուխը և ձեռնաշղթայի կտորներ, միջնադարում Զվարթնոց եկեղեցուց Նեապոլ են փոխադրվել հայ կույսերի ձեռքով: Այսօր, ի պատիվ Ս. Լուսավորչի, կառուցվել է Ս. Գրիգոր Հայի փաճարը, որտեղ մինչ այսօր սրբորեն պահպանվում են բոլոր մատուները:

Հովհաննես-Պողոս Բ Պապը Վեհափառին դիմավորեց փաճարի գլխավոր մուտքի մոտ, Ս. Գրիգոր Լուսավորչի մատուները ձեռքին, ապա նրանք հանդիսավոր

երգեցողության ներքո շարժվեցին դեպի Խոսարովանության Ս. Խորան, որտեղ սկսվեց ծիսական արարողությունը: Հավարտ արարողության Պապը Կաթողիկոսին փոխանցեց սրբազան մասունքները, որն էլ խորհրդանշանակորեն վստահեց այն Արարարյան Հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ Տ. Նավասարդ եպ. Կճոյանին: Ավերարանի հայերեն ընթերցանությունից հետո խոսք ասաց Հովհաննես-Պողոս Բ Պապը, որից հետո իր խոսքն ասաց Վեհափառ Հայրապետը.

«Յանուն Հօր ևս Որդոյ ևս Հոգոյն Սրբոյ. ամեն»:

Օրինյալ է Աստված, որ Մեր Տիրոջ և Փրկչի՝ Դիսոս Զրիստոսի Ս. Շննդյան հորեկյանական 2000 թվականին, որպես Կաթողիկոս Աննեայն Հայոց, Մեր գահակալության առաջին տարում առաջնորդեց Մեր քայլերը դեպի քրիստոնեական քույր Եկեղեցիներ՝ ողջագործումի, Մեր հոգևոր եղբայրների հետ հասարակելու և զորացնելու մեր Եկեղեցիների դարավոր ամուր կապերն ու համագործակցությունը: Երախտագետ սրբով՝ գոհարանական եղբայրները ենք առաքում առ Բարձրյալը, որ այսօր Ս. Պետրոսի Տաճարում ի Զրիստոս մեր սերն ու փոխադարձ հարգանքն ենք հավաստում Կաթոլիկ Եկեղեցու Վեհապետի հետ:

Ձերդ Սրբություն. այս պահին երջանկությամբ է համակված Մեր հոգին, քանզի Մեր այցելությունը Հոռն պատկվեց եղբայրական անկեղծ սիրո անզուգական դրսևորումով: Ս. Պետրոս առաքյալի արժանավոր, իմաստնազարդ հաջորդի՝ Ձերդ Սրբության ձեռքից Մենք՝ հաջորդը Ս. Թադեոս առաքյալի և առաքելապարիվ Ս. Գրիգոր Լուսավորչի, երախտագիտությամբ ընդունում ենք Զրիստոնեական Ընդհանրական Եկեղեցու մեծ սրբի և հայոց Երկրորդ Լուսավորչի նվիրական նշխարները: Արդարև, պարունական, մեծ ու ցնձագին իրադարձություն է այսօր հայության համար ինչպես Մայր Հայրենիքում, այնպես և սփյուռքում: Կաթոլիկ Եկեղեցին անգին ընծա է մարտցում հայոց մեծ դարձի՝ Հայաստանում քրիստոնեության պետական կրոն հռչակման 1700-ամյա հորեկյանի առիթով:

Համագգային մեր ուրախության և ոգևորության վկայությունն է այս Տաճարում աշխարհասփյուռ մեր զավակաց ներկայությունը, որոնք Հոռն են ժամանել հինգ աշխարհամասերի 12 երկրներից: Գրիգոր Հայի, ինչպես այստեղ ճանաչում են մեծագործ սրբին, հավարի մեր հոր՝ Ս. Լուսավորչի քարեխոսությամբ այս կամարների ներքո միահյուսվել են մեր զավակաց, հայ և հռոմեական կաթոլիկ մեր եղբայրների ու քույրերի աղոթքները, միաբանվել են մեր եկեղեցականաց հոգիները՝ կերտելով անկյութական այն կառույցը, որ ի Զրիստոս ունեցած մեր սիրով ու հավատով, «Տիրոջով վերաճում է մի սուրբ Տաճարի» (Եփես Բ 21): Այս լուսեղեն շինության՝ անձեռակերպ Տաճարի՝ երանելի ճարտարապետներից է Ս. Գրիգոր Լուսավոր-

րիչը՝ Զրիստոսի մեծ դավանողն ու վկան, հայոց հանուր ազգային օրենստույցն ու առաջին Կաթողիկոսը:

1700 տարիներ առաջ նա համբերեց անպարմեղի տանջանքների, 13 տարի անդադրում աղոթեց Խոր Վիրապի մահապարտության զնդանում և երբ Ասրժոն կամբով դուրս բերվեց այնտեղից, անքեն ու մաքուր շուրթերով Ասրժոն կենարար խոսքը բազմապարկեց, Ավետարանի լույսը առաքաղեց Հայոց աշխարհում ու հրաշակերպեց հայոց մեծ դարձը: Նրա հայացքով մեր ժողովուրդը տեսավ երկկի անմարտույց բարձունքներից հայրենի մեր հողին լույսերի մեջ իջևող Հարուցրայ Փրկչին: Նրա հավարի զորությանը նոր նկարագիր ու գոյության իմաստ առավ հայրենական մեր կյանքը, որ այսուհետ և առհավետ քրիստոսադրոշմ է ու խարսխված Միածնի Էջքով հառնած Սուրբ Էջմիածնին: Արդարև, «ի վերայ Աջոյն և Սրբոյ Էջմիածնի ամենայն ազգս հայոց կապեալ կայ» (Առաքել Դավրիժեցի, գլ. 17):

Հայոց հուրի Քաջ Հովիվը՝ իր ժողովրդին անմնացորդ նվիրված սուրբը, պարմության քառուղիներում մշտապես եղավ գայլերից ցրիվ եկած իր հուրի հետ, հավիտենական հանգստում անգամ կիսեց նրան բաժին ընկած փորձությունները՝ մասամբ սփռվելով երկրե երկիր, մասամբ գերվելով օրար ու անսուրբ զավթիչի կողմից:

Հանուն մեր ժողովրդի Մեր գնահատանքն ու շնորհակալությունն ենք հայրենում Նեապոլի Կարդինալ, Գերաշնորհ Տ. Մայքլ Զորդանոյին, Սուրբ Գրիգոր վանքի ուխտյալ քույրերին, որ երկյուղածությամբ պահպանել են Զրիստոսի մեծ խոստովանողի նշխարները և չարճարանաց գործիքները, որոնք հինգ երկար դարեր ուխտագնացների հազարավոր խմբեր են առաջնորդել դեպի Սուրբ Գրիգոր վանք՝ իրենց խորհրդով շարունակելով աստվածանվեր նրա կյանքի հոգևորոգ առաքելությունը:

Այսօր Լուսավորիչ Սուրբ Հայրը մեր գալիս է իր ժողովրդի մոտ՝ ցնծալու վերջինիս ազատության ու անկախության շնքով և իր օրհնությունը լուսրեկալ իր նշխարների միջոցով բաշխելու ու բաժանելու երկրին Արարարյան:

Սրբոց մասունքների հանդեպ մեր ժողովուրդը, ինչպես քրիստոնյա շար ժողովուրդներ, հետոց ի վեր ունի ջերմեռանդ պաշտամունք, որ զարմացրել ու անհանգստացրել է բոլոր թշնամյաց, ովքեր փորձել են ուժով ու բռնությամբ ուրացություն պարտադրել քրիստոնեությունը իբրև մոթի գույն կրող մեր ժողովրդին: Իզուր էին նրանց ջանքերը, քանզի հայ ժողովուրդը ինչպես չիրաժարվեց ևսահարակություններ ապրելուց հանուն հավարի, այնպես և իր կյանքը զոռացրած Զրիստոսով, Եկեղեցու սրբություններով, նաև՝ սրբոց մասունքներով, ամուր կանգնած մնաց իսախ փրկագործ ճանապարհին՝ անխորտակ պահելով քրիստոնեական աշխարհի բերդ-ամրոցը Արևելքում:

Մեր ժողովուրդն այսօր գրկված է բազում իր սրբություններից ու սրբավայրերից, որոնք քրիստոնեական հավատի դրոշմով վկայում են հայի քրտինքով ու արյամբ շաղախված ու սրբազործված Հայաստան աշխարհի մասին: Այսպեղ գրկվող հայրողիների մեծ մասը զավակներն են Հայոց Յեղասպանությունից փրկված ու պարմական մեր Հայրենիքից տարագրված հայության բեկորների, որոնք աստանդական հանգրվանեցին աշխարհի տարբեր երկրներում՝ սկիզբ տալով արդի Հայոց Միությունին: Նրանք ազնիվ ու նվիրյալ քաղաքացիներն են իրենց պապերին ապաստան տված պետությունների՝ հարգանք ու վարաստություն վայելելով իրենց երկրորդ՝ նույնքան թանկ Հայրենիքներում: Օսմանյան Թուրքիայի կողմից իրականացված Հայոց Յեղասպանության իրողությունը քաջ հայրենի է նաև Արևմտյան Եկեղեցիների հոգևորականությանը, որոնք Աստծո մարդասեր օրհնակով օգնության ձեռք մեկնեցին եղեռնահար մեր ժողովրդին:

Մեր ժողովրդի հոգում երբեք չի մարի երաստագիտության այն ազնիվ ապրումը, որ տաժում է հանդեպ բոլոր նրանց, ովքեր զորակից եղան Եղեռնի դժնդակ օրերին, ինչպես նաև՝ պարմության ներկա հանգրվանում Մայի տակի երկրաշարժի, Հայաստանի Հանրապետության ու Ղարաբաղի ազատության ու անկախության ճանապարհին կրած ծանր փորձությունների ժամանակ: Այդ աջակցությունից անմասն չէ նաև Կաթողիկ Եկեղեցին: Մեր ականջներում տակավին հնչում են հիշյալ հարցերի առնչությամբ տարբեր առիթներով արտասանված Ձեր մխիթարիչ ու քաջալերող խոսքերը մեր ժողովրդին:

Ձերդ Սրբություն. մեր երկու Եկեղեցիների հարաբերություններում Մենք զգացել ենք Ձեր եղբայրասեր ոգին Հայ Եկեղեցին կազմող մեր ժողովրդի նկատմամբ: Եղբոր կամեցողությամբ Դուք տարիներ առաջ Առաքելական անունը կրող Հայաստանյայց Եկեղեցուն հանձնեցիք մասունքները Ս. Բարդուղիմեոս առաքյալի, որ Հայաստանում Ավետարանի լույսի տարածման գործակիցը եղավ Ս. Թադեոս առաքյալի: Ինչպես Ձեր նախորդ Պողոս Զ Պապի, այնպես և Ձեր շնորհանորդ այցելությունները Մերձավոր Արևելքի երկրներում գրկվող հայոց եկեղեցիներ մեծապես մխիթարական են եղել մեր ժողովրդի զավակների համար: Շնորհակալ ենք նաև Սուրբ Երկիր Ձեր այցելության ընթացքում առ Փրկիչը մեր աղոթելու համար Երուսաղեմի հայոց Սրբոց Հակոբյանց մայրավանդում:

Անցնող տարի մեր ժողովուրդը սիրով պատրաստվում էր ողջունել Ձերդ Սրբությանը Արարարի մաքրաշունչ հայացքի դիմաց ազատ իր կյանքը կերտող Հայաստանում: Ցավոք, վատթարացավ երջանկապիշտական Գարեգին Ա Կաթողիկոսի առողջական վիճակը: Մեր ժողովուրդը այսօր էլ սպասում է Հայաստանում հյուրընկալել Ձերդ Սրբությանը և Ձեր

միախառնական ներկայությամբ փոխախմբել Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցու 1700-ամյա հոբելյանը:

Ձերդ Սրբություն. մեր երջանիկ հանդիպման և Ս. Գրիգոր Լուսավորչի նշխարների՝ Հայ Եկեղեցուն հանձնման այս դարադարձիկ իրադարձության առիթով Մենք շնորհակալ զգացումներով կրկնում ենք Մեր հրավերը Ձեզ և աղոթում առ Աստված, որ ինչպես Ձեր, այնպես էլ քրիստոնեական բոլոր Եկեղեցիների հոգևոր պետերի աղոթքով ու զորակցությամբ, Սուրբ Լուսավորչի բարեխոսությամբ Հայաստանի՝ իր ազատությունը գրաված փոքրիկ հողակտորի վրա նորոգվի մեր սուրբ հավատքը այնպես, ինչպես 1700 փարիներ առաջ ողջ Հայաստանում:

Միեկյալ եղբայր ի Քրիստոս. Մենք խորագգաց շնորհակալություն ենք հայտնում Ձեզ սիրավիր հրավերքի և ջերմ ընդունելության համար: Մեր աղոթքն է, որ մեր բոլոր սրբերի առ Աստված միջնորդությամբ Ամենախնամ Տեղը օրհնի մեր հանդիպումը, զորակից լինի և առաջնորդի մեզ մեր պարտքի մեջ՝ հանուն Իր փառքի, հանուն հավատակից մեր Եկեղեցիների պայծառության ու բարիքի. ամեն»:

ՆՈՅՆՄԱՐԵՐԻ 11

Նոյեմբերի 11-ին, շաբաթ օրը, Նորին Սրբություն Գարեգին Բ Կաթողիկոսը մասնակցեց գիտական սիմպոզիումի բացման արարողությանը: Հայաստանում քրիստոնեությունը որպես պետական կրոն ընդունման 1700-ամյակի կապակցությամբ տեղի ունեցած հավաքույթը կազմակերպվել էր ի պատիվ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի այցելության:

Սիմպոզիումը տեղի ունեցավ Քահանայապետական արևելյան ինստիտուտում, Վաթիկանի համալսարաններից մեկում, որը նվիրված էր Արևելյան Եկեղեցիների, ներառյալ Հայ Եկեղեցու աստվածաբանության, պատմության, ծեսի և կանոնների ուսումնասիրությանը: Այս հաստատությունում Հայ Եկեղեցու ներկայացուցիչներից ուսանել են Տ. Խաժակ արքեպս. Պարսամյանը, Տ. Միքայել ծ. վրդ. Աջապահյանը, Կիրար Դանիել Ֆինդիկյանը:

Միջազգային սիմպոզիումը կազմակերպել էր ինստիտուտի փոխնեկտոր և արևելյան ծեսի մասնագետ, պրոֆեսոր Ռոբերտ Թաֆուր: Սիմպոզիումը բացվեց Հայր Թաֆուրի ողջույնի խոսքով, որին հաջորդեց ինստիտուտի փոխնեկտոր Միլվես-յրի խոսքը:

Այսպիսով Հայրապետը ներկաներին հղեց իր խոսքը: Վեհափառ Հայրապետը խոսեց Հայ Եկեղեցու, ինչպես նաև այլ Եկեղեցիների կյանքում քրիստոնեական կրթության և դաստիարակության դերի մասին: Նա հիշեցրեց, որ Հայ Եկեղեցու համար անհրաժեշտ է պատրաստել նոր սերունդ հոգևորականների և աշխարհա-

կանների, որոնք պետք է գան վերստին կենդանացնելու քրիստոնեական հավաքը Հայաստանում:

Վեհափառի խոսքից հետո սկսվեց սիմպոզիումը: Բոլոր գեկուցողները Հայ Եկեղեցու պատմության և աստվածաբանության մասնագետներ էին:

Երեկոյան Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Գաբեգին Բ Ամենայն Հայոց Հայրապետը, ավարտելով պաշտոնական այցը Վարիկան, վերադարձավ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին՝ իր հետ բերելով հայոց առաջին քահանայապետի՝ Ս. Գրիգոր Լուսավորչի մատուցները:

Սրբազան մատուցների վերադարձը ողջունելու և նրանից ճառագող օրհնությունը ստանալու համար արդեն իսկ օդանավակայանը բազմամարդ էր: Օդանավակայանից Վեհափառ Հայրապետի առաջնորդությամբ նվիրական մատուցները հանդիսավոր թափորով բերվեցին Ս. Էջմիածին՝ օրհնություն և մխիթարություն բաշխելով Մայր Տաճար փանող ճանապարհին հավաքված հավաքավոր ժողովրդին:

Երեկոյան ժամը 7-ին մատուցները հասցվեցին Մայր Տաճարի մերձակա Կոմիտասի անվան հրապարակ, որտեղ Վեհափառ Հայրապետին դիմավորեց հոգևորականներից կազմված թափորը: Ամենայն Հայոց Հայրապետի հանդիսապետությամբ թափորը հրապարակից շարականների երգեցողությամբ և մոմերով առաջնորդվեց դեպի Մայր Տաճար: Այստեղ էին նաև ՀՀ նախագահ Ռոբերտ Քոչարյանը, Աժ նախագահ Արմեն Խաչատրյանը, ՀՀ վարչապետ Անդրանիկ Մարգարյանը, պետական բարձրաստիճան այրեր, օտարերկրյա դիվանագետներ, բազմաթիվ հավաքացյալներ:

«Բազում փառիկների ղեկերումներից հետո Աստված շնորհ է վերապահում մեզ առաջնորդելու Լուսավորչի նշխարները նվիրական մեր սուրբ կենտրոն՝ մեր Հավաքի Հոր ձեռքերով կառուցված Ս. Էջմիածին: Մենք վարսահ ենք, որ հոգևորությունի և որ շրջան է սկսվում հայոց կյանքում՝ սրբազան այս մատուցներից ճառագող մեր Հավաքի Հոր օրհնությամբ», - ողջունելով բարպեպաշտ ժողովրդին՝ ասաց Վեհափառ Հայրապետը: Ս. Էջմիածինը դարեր շարունակ սրբությամբ է պահպանում Հայ Եկեղեցու առաջին քահանայապետի Ս. Աջը, որ խորհրդանշել է Ս. Էջմիածնի հոգևոր իշխանության: Նորին Սրբությունը համոզմունք հայտնեց, որ հայրենիք վերադարձված մատուցները, Սրբազան Աջի հետ մեկտեղ, նորանոր հազարամյակներ կշարունակեն օրհնություն պարգևել հավաքավոր ժողովրդին՝ ամուր պահելով նրա հոգևոր կապը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին ու նախնյաց սրբազան հավաքին:

Մայր Աթոռ վերադարձին Վեհափառ Հայրապետին և նրան ուղեկից շքախմբին միացել էր նաև Հռոմի Կաթոլիկ Եկեղեցու Քրիստոնեական միության աջակցման քահանայապետական խորհրդի քարտուղար Վալտեր եպիսկոպոս Կասպերը: Կարդինալը ևս իր ողջունը փոխանցեց հայ հավաքացյալներին ասելով. «Մենք՝ կաթոլիկ քրիստոնյաներս, զիտենք ձեր հինավուրց պատմության ողբերգական անցքերն ու անսահման փառապանքները, ձեր նկատմամբ գործադրված վայրագու-

թյունները, հալածանքները, ջարդերն ու միտումնավոր կազմակերպված ոչնչացման քաղաքականությունը, որոնք 20-րդ դարի ընթացքում իսկեցին հայ ժողովրդի միլիոնավոր կյանքեր: Սակայն մենք նաև գիտենք և բարձրորեն ենք գնահատում ձեր հավատարմությունը քրիստոնեական հավատքի նկատմամբ, որ եղավ և շարունակում է լինել ձեր հոգևոր գործությունը այս բոլոր մարտահրավերների ընթացքում»:

Ձեռամբ Հայոց Հայրապետի Մայր Տաճարում Սրբի հրաշագործ մատուներով քրեղի ունեցավ ջրօրհնյաց արարողություն, ապա մատուցվեց Ս. Պատարագ: Պատարագիցն էր Տ. Ներսես արքեպս. Պոզապալյանը:

Հընթացս Ս. Պատարագի բարեպաշտ ժողովուրդը մի նոր առիթ և հնարավորություն ունեցավ երկրպագելու Ս. Էջմիածին վերադարձած նշխարներին:

Ներագայում այս մատուները կրեդափոխվեն Երևան և կրեդադրվեն Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ Մայր եկեղեցում: